

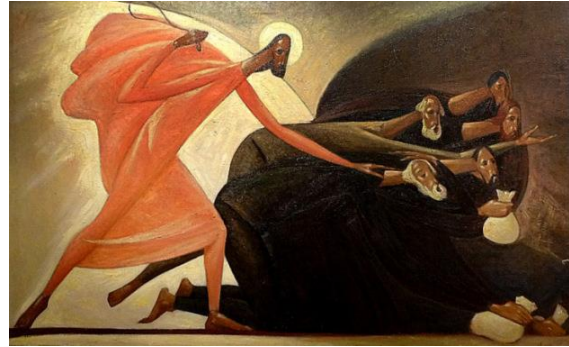
De hartstocht voor uw huis

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra
Regenboogkerk Hilversum

Schriftlezing Oude Testament: Exodus 20, 1-17

Tweede Schriftlezing: Psalm 69, 8-17

Schriftlezing Evangelie: Johannes 2, 13-22

Cleansing of the temple, A. Smirnov

Inleiding

De grote botsing van Jezus met de religieuze praktijken van zijn tijd vindt plaats in de tempel van Jeruzalem waarvan een marktplaats is gemaakt. De vierde evangelist plaatst dit verhaal bewust direct na de bruiloft te Kana, aan het begin van het openbare optreden van Jezus. Wanneer de Zoon van God het huis van zijn Vader binnengaat, dan kan het niet anders, de waarheid komt aan het licht. Een eeuwenoud verbond schreeuwt om vernieuwing, niet alleen daar en toen, maar hier en nu en telkens weer.

Prediking

Gemeente van Christus,
de liefde voor het huis van God is een groot thema in de profeten en vooral in de psalmen. Heel bekend is het loflied op het huis van de Heer in Psalm 84:

Hoe lieflijk is uw woning,
Heer van de hemelse machten.
Van verlangen smacht mijn ziel
naar de voorhoven van de Heer.
Mijn hart en mijn lijf roepen
om de levende God.¹

Niet het gebouw, maar de levende God staat centraal. En de levende God wordt gevonden, niet in gestapelde stenen, hoe fraai ook.² Hij wordt gevonden in zijn Woord wanneer dat wordt beleefd en geleefd en dat is wanneer mensen bewust willen leven als Gods partners in het verbond dat concreet zichtbaar wordt in Gods leefregels. Maar daar valt het niet mee samen! Er is meer. De Tien Geboden kunnen klinken als strenge wetten en laten we eerlijk zijn, dat hebben zij in vele oren ook gedaan en door ouders, religieuze leiders en wetgevers, zijn de geboden vaak gebruikt om machtsposities te onderbouwen en misbruikt om anderen te onderdrukken. Maar het zijn en blijven woorden bedoeld om het goede leven te dienen. Daarmee kun je leven in Gods licht. Het zijn grondslagen voor een ethiek die van Gods geboden wil weten terwijl de ervaringswereld van mensen niet verwaarloosd wordt, integendeel juist daardoor scherp wordt beluisterd. Ons worden vragen gesteld die helpen. Wij mogen het leren vragen te stellen en antwoorden te vinden. Zo worden mensen een Godsvolk onderweg. Het geheimenis hiermee verbonden is zoveel meer dan gehoorzaamheid aan geboden. Het gaat om leren leven met verwondering. Dat is mystiek.

¹ Psalm 84, 2-3.

² Vgl. Marcus 13, 1-2.

Hoe mooier het weer werd de afgelopen weken, hoe harder de roep werd om de opening van de terrassen. Begrijpelijk, want wat is er heerlijker dan ontspannen in de zon samen iets drinken op een terras. Ten diepste gaat het natuurlijk niet om het drankje, hoewel een echt lekker speciaal biertje of een echt goede wijn de feestvreugde wel verhoogt. Maar waar het in wezen om gaat is de ontmoeting en het mogelijk maken en bevorderen van fijn contact.

Ik weet niet hoe het u vergaat, maar een van de ergste aspecten van gemis in deze tijd van corona is voor mij het niet echt ontmoeten in en rond de kerkdienst. Ik heb het nodig vanuit die ontmoeting in, mag ik het zo zeggen 'het huis van de Heer', gevoed te worden in mijn geloof. Ik wil niet alleen zenden. Ik wil gezonden worden. In het aanzien van de gezichten, het samen zingen en het bidden, in het samenkomen rondom de bijbel als Gods Woord en het delen in de sacramenten, leer ik iedere zondag wanneer ik dat doe, opnieuw geloven. Ik wordt aan het denken en voelen gezet. Mijn bewustzijn van de beleving van anderen en het geheimenis waarin wij delen wordt gevoed. Daar in dat huis van God wordt telkens opnieuw een oud verbond gesmeed. Ik leer van jullie wat geloven is. Dat mis ik in deze tijd heel erg.

Als het vandaag dan gaat over het huis van de Heer en hoe hartstochtelijk Jezus Christus gereageerd heeft, toen hij daar binnen kwam, om zich heen keek op het tempelplein en hoe teleurgesteld hij was toen hij de 'vermarkting' zag van het geloof in zijn tijd en hoe religie in het hart van Israël tot handel was geworden, gereduceerd tot uiterlijke vormen zonder echte ontmoeting, dan gaat het niet om het gebouw, de dogmatiek, de priesterkaste, of zelfs de offerdienst. Waar het om gaat is het gemis van de ontmoeting van mensen met God en daardoor met elkaar in het licht van Gods liefde.³

Er is een andere psalm die de evangelist in gedachten heeft als hij Jezus op het tempelplein ziet staan:

De naam van God wil ik loven met een lied,
zijn grootheid met een lofzang prijzen.
Dat behaagt de Heer meer dan offerdieren,
dan stieren met hun horens en hoeven.⁴

Dit gebouw, deze activiteiten, de religieuze zoektocht van de mens als zodanig, het is allemaal bedoeld om de waarde van het leven te benoemen, deelbaar te maken en samen te bouwen aan een werkelijke gemeenschap, een geloofsgemeenschap van God en mensen. Meer dan in de andere evangeliën wordt Jezus zelf hier gezien als het Lam Gods. Hij zal sterven op het moment dat de lammeren voor het Pascha worden geslacht.⁵

Misschien wel het wonderlijkste van het verhaal van de tempelreiniging in het Johannesevangelie is de plaats binnen het evangelie waarop de vierde evangelist dit verhaal vertelt.⁶ De andere drie evangelisten zien direct verband tussen het optreden van Jezus tegen de handel in de tempel en de kruisiging. Immers de tempelreiniging volgt in hun min of meer chronologisch overzicht gevende (synoptische) evangelie meteen op de intocht en binnen een week is Jezus dood. Maar de evangelist Johannes doet het heel anders. Hij is niet zozeer geïnteresseerd in de chronologie, als wel in het tijdloze karakter van grote thema's.

³ Vgl. Borght, E.A.J.G. van der (ed.), *Religion without Ulterior Motive*, Leiden/Boston 2006.

⁴ Psalm 69, 31-32.

⁵ Vgl. Johannes 1,29 en 19,14: de voorbereiding op het Paasfeest.

⁶ Vgl. Marsh, J., *The Gospel of Saint John*, Harmondsworth 1988, 157-167.

Hij wil de betekenis van het begin meteen vanuit de afloop belichten.⁷ Dit is een eeuwige waarheid: Waar Jezus aan het licht komt, daar wordt onrecht en valse godsdienst geconfronteerd. Daarom plaatst Johannes de confrontatie bewust aan het begin van het openbaar optreden van Jezus, meteen na de bruiloft te Kana. Johannes is de enige die spreekt van een zweep, runderen, schapen en duiven. De tempel is, zoals door de profeet Jeremia beschreven, verworpen tot een rovershol van zelfverrijking.⁸ Op eigenbelang beluste mensen hebben van het geloof een handeltje gemaakt. 'Marktwerking in de zorg,' dat kennen wij. Het klonk ooit als het evangelie, een hoeksteen van beleid. Wij kennen die term als ooit politiek veelbelovend, maar deze benadering blijkt nu ineens toch weer niet alle problemen op te lossen. Zo is ook de markt van de offerdieren waarschijnlijk klein en onschuldig begonnen bij de tempelpoorten. Maar het is in het door Herodes enorm vergrote tempelcomplex helemaal uit de hand gelopen. De markt die zij van de tempel hebben gemaakt heeft het oprechte eer bewijzen aan God en de zorg voor levensruimte voor de mensen op onheilspellende wijze volledig overschaduwd.⁹ Dit is onverdraaglijk voor de Godsmen Jezus die zijn leerlingen doet denken aan het psalmwoord 'De hartstocht voor uw huis zal mij verteren.'¹⁰

De schrijver van het vierde evangelie maakt graag gebruik van dubbele bodems.¹¹ Hij creëert daarmee een subtiele verstandhouding tussen de schrijver van het evangelie, dat is dus hij zelf, en de lezer, wij dus. Telkens weer gebruikt Jezus in de weergave van het Johannesevangelie beeldspraak die door de mensen om hem heen niet wordt begrepen. Hij bedoelt overduidelijk een geestelijk inzicht over te brengen, maar de toehoorders vatten het op een dwaze wijze letterlijk op en laten zich daarmee in de kaart kijken. Zij blijken niet spiritueel maar aards gericht te zijn, niet op de dingen van God te letten, maar slechts op die van de mensen. De lezer is gewaarschuwd. Zo misken je Jezus en zijn betekenis voor de mensen en voor God. Gevraagd om een legitimering, een teken, een verwijzing naar God, antwoordt Jezus zijn critici op raadselachtige wijze:

Breek deze tempel maar af,
en ik zal hem in drie dagen weer opbouwen.¹²

Hij die dit zegt, hij is dezelfde die wordt verteerd door hartstocht voor het huis van God. Maar dat is niet letterlijk het gebouw. Het zijn niet de stenen waar hij van spreekt, hoe spectaculair die ook op elkaar gestapeld kunnen zijn, want het is waar, op bevel van Herodes de Grote was de tempel van Jeruzalem uitgegroeid tot een wereldwonder. Het platform van het tempelplein was met reusachtige blokken zandsteen enorm vergroot en van verre waren de schitterende bouwwerken te bewonderen. Dat is hun fixatie en die is menselijk. Er werd in de tijd van Jezus nog steeds hard aan gewerkt. En al is bijna alles verwoest, het panorama vanaf de Olijfberg is, met de islamitische gebouwen, vandaag nog altijd de moeite waard. In de tijd dat Johannes schreef, ca. 100 na Chr., moet van de tempelberg niet veel meer te zien zijn geweest dan een overgroeide ruïneheuvel. De vindplaats van God is een omstreden plaats. Maar een feit blijft dat de inwoning Gods niet samen kan vallen met een door mensenhanden gemaakt gebouw, welk gebouw van welke religie dan ook. Die waarheid belichaamt Jezus.

⁷ Het evangelie is in die zin te begrijpen als niet een biografie, maar een *thanatografie* van Jezus. Vanuit zijn dood wordt de betekenis van het leven van Jezus belicht. Iets vergelijkbaars doet Plato in zijn teksten over Socrates. Het verschil is natuurlijk wel dat de evangelist die dood van Jezus door Gods kracht als een overwinning kan presenteren.

⁸ De term 'rovershol' wordt niet door Johannes die spreekt van 'markt', maar wel door Markus overgenomen. Vgl Markus 11,18.

⁹ Jeremia 7, 9-11.

¹⁰ Psalm 69,10.

¹¹ Vgl. https://www.nicoriemersma.nl/storage/blog/Inleiding_in_het_Johannesevangelie_1.pdf

¹² Johannes 2,19.

De evangelist heeft de lezer vanaf het begin een sleutel meegegeven:

Het Woord is mens geworden
en heeft bij ons gewoond,
vol van goedheid en waarheid,
en wij hebben zijn grootheid gezien,
de grootheid van de enige Zoon van de Vader.¹³

Kortom, een plaats om elkaar te treffen is belangrijk. Eerbiedvolle religieuze vormgeving in een zorgvuldige liturgie en met mooie liederen, het is wezenlijk en wij moeten er niet op neerkijken of denken dat het allemaal lood om oud ijzer is, als het maar mensen trekt. Ten diepste gaat Gods inwoning om het hart van mensen. Het is juist in onze tijd van kerksluitingen belangrijk dat wij dit diep van binnen goed beseffen. Ook onze eigen Regenboogkerk, die nu twintig jaar bestaat, zal eens weer prijsgegeven worden en verlaten. Maar dat geldt zelfs voor de mooiste kathedraal.

Wij hebben in het geloof ten diepste nu eenmaal niet te leven met de letterlijkheid van stenen, glas en beton. Het aardse lichaam van Jezus, het zal worden vernietigd. De vernedering door Jezus aangedaan aan de kooplui, deze ontkenning van hun bestaansrecht op het terrein van de tempel zullen de rekenmeesters van de eigen portemonnee niet over hun kant kunnen laten gaan wanneer zij zich niet bekeren. Hier zal beslist een reactie op volgen. Het zal niet de reactie van de bekering zijn, maar die van de kruisiging. De paradox is dat juist daarin God zal kunnen tonen waar hij gevonden wordt.

De inwoning Gods aan het lichaam van Christus verbonden, is niet aan tijd gebonden, maar voor eeuwig van betekenis. Mensen zullen samen zijn lichaam kunnen zijn in geestelijke zin. Andere krachtige voorbeelden van dubbele bodems typerend voor het Johannesevangelie illustreren hiervan de betekenis. Wij vinden ze in het gesprek van Jezus met Nicodemus, wanneer Jezus spreekt over opnieuw geboren worden (3,3-8); over levend water in het gesprek met de Samaritaanse vrouw (4,15) en over hemelse brood dat meer wordt wanneer je het gaat delen en ontelbaren voedt (6, 32-34).

De evangelist Johannes is een meester, niet alleen van dubbele bodems en verhelderende misverstanden, maar ook van de ironie. Hij kijkt met milde spot naar uitspraken van gesprekspartners die in hun eigenwaan dingen over Jezus kunnen zeggen zonder zelf te beseffen hoe waar het is. De bekendste is de uitspraak van hogepriester Kajafas als hij zegt dat het goed is dat één man sterft voor het volk, zodat niet het hele volk verloren gaat.¹⁴ Zo is het, denkt Johannes. Wist de hogepriester het maar, hoe waar de woorden zijn, die hij zelf heeft gesproken.

In de interpretatie van de eigentijdse schilder Smirnov is een vlamme Jezus gekleed in het rood. Als een golf van Gods Geest drijft hij de handelaars met hun geldzakken voor zich uit. Zij zijn zelf als de runderen en schapen geworden die zij hebben opgedreven om hun geld ten koste van de gelovigen te verdienen. Het is Psalm 69 in de praktijk. God loven met een lied behaagt de Heer meer dan offerdieren, dan stieren met hun horens en hoeven.

¹³ Johannes 1,14.

¹⁴ Johannes 11, 49-51.

Hoe lieflijk is uw woning,
Heer van de hemelse machten.
Van verlangen smacht mijn ziel
naar de voorhoven van de Heer.
Mijn hart en mijn lijf roepen
om de levende God.¹⁵

Amen.

Uitzending en zegen

Laten we nooit vergeten dat er een eeuwig verbond bestaat tussen God en mensen, dat zich telkens vernieuwt. Wij mogen delen in een onuitputtelijke bron van liefde die ons de nodige veerkracht zal geven, van scheppingsdag tot scheppingsdag.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de verbondenheid vanwege de heilige Geest
is met jullie allen.

¹⁵ Psalm 84, 2-3.